

ZAKONODAJA IN PRAVICE

Slovenske prakse obveznega cepljenja otrok in pravice staršev v represivnem sistemu

Tako kot drugod po svetu tudi v Sloveniji cepljenja otrok ne dopuščajo vsi starši. Nekateri so tako odločitev sprejeli, ko so njihovi otroci utrpeli resne stranske učinke ali trajne posledice po cepljenju, tudi smrt. Drugi starši imajo tovrstne primere v sorodstvu ali pa so bili kot otroci sami prizadeti s cepivi (več o razlogih v [zgodbah staršev](#)). Toda v sistemu, kjer je cepljenje obvezno, ti starši svojih argumentov in zadržkov ne morejo izraziti, ker sistem nanje vrši pritisk, tveganja v povezavi s cepivi minimizira ali spregleda, stranske učinke le redko beleži, zdravstvenih posledic pri otrocih pa praviloma ne priznava kot povezanih s cepljenjem. V starših tako ravnanje zbuja veliko nelagodje in nezaupanje. Soočajo se z grožnjami, pravnimi postopki in denarnimi kaznimi.

Otroci imajo po mednarodnih konvencijah pravico do življenja v družini s svojimi starši, ki so zanje tudi odgovorni. To morajo spoštovati vlade vseh držav. Poleg vrste pravic imajo otroci tudi pravico do zdravja (primerne hrane, obleke, zdravega okolja) in do zdravstvene oskrbe, kadar zbolijo. Te pravice si po nobeni mednarodni konvenciji ni mogoče razlagati kot pravico države, da brez privolitve staršev izvaja invaziven medicinski poseg na zdravem otroku in da sme starše v tak poseg prisiljevati. Otrokove pravice do zdravja prav tako ni mogoče razlagati enosmerno, kot da obstaja le en predpisan in obvezen način zagotavljanja zdravja otroka, ne da bi staršem kot odgovornim za otrokovo zdravje priznali možnost odločanja in izbire medicinskega strokovnjaka.

Slovenija je zakonodajo, ki ureja obvezno cepljenje, prevzela od nekdanje Jugoslavije. V primerjavi z drugimi članicami EU je naš zakon eden najbolj represivnih (za njegovo spremembo se podpisuje tudi [mednarodna peticija](#)). Z vidika mednarodnih konvencij je zakon sporen, kar staršem nalaga obvezno cepljenje otrok brez vsakršne možnosti odločanja; minimalnih možnosti opustitev cepljenja, ki jih zakon daje, v praksi starši ne morejo pridobiti, čeprav so prav oni odgovorni za otrokovo zdravje – starši bi morali imeti pravico odgovorno presojeti, ali je cepljenje v danih okoliščinah varen ali tvegan poseg za njihovega otroka, s posegom soglašati ali pa ga brez pritiska oz. sankcij odkloniti.

Razmere so še bolj zaskrbljujoče, ker v Sloveniji starši večinoma niso informirani o svojih pravicah v postopkih cepljenja, zaradi česar se pritiskom sistema ne zmorejo zoperstaviti niti, ko take pravice imajo. Z namenom informiranja staršev o njihovih pravicah ter razkrivanja kršitev in vzvodov pritiska, povzemamo: osnove zakonodaje glede cepljenja; zdravstvena stanja, ko otrok ne sme biti cepljen; pojasnilno dolžnost, ki jo mora opraviti zdravnik; pravne postopke, s katerimi se soočijo starši.

ZAKONODAJA V SLOVENIJI: ČLENI, KI JIH MORAJO STARŠI POZNATI

Zakon o nalezljivih boleznih (ZNB; UL št. [33/2006](#)) v **22. členu** določa obvezno cepljenje:

- proti hemofilusu influence b, davici, tetanusu, oslovskemu kašlju, otroški paralizi, ošpicam, mumpsu, rdečkam in hepatitisu B
- proti steklini, rumeni mrzlici, trebušnemu tifusu, klopnemu meningoencefalitisu, gripi, tuberkulozi in drugim nalezljivim boleznim, če obstajajo določeni epidemiološki razlogi

Člen 22. a od zdravnika cepitelja zahteva, da »mora s pregledom osebe, ki se cepi, in vpogledom v njeno zdravstveno dokumentacijo ugotoviti morebitne razloge za opustitev cepljenja, zaradi katerih

bi se zdravstveno stanje osebe lahko trajno poslabšalo«. Torej je zdravnik dolžan otroka natančno pregledati, presojati njegove morebitne bolezni ali reakcije na predhodna cepljenja in ugotoviti, ali bi cepivo otroku lahko škodovalo. Ugotavljanje razlogov za opustitev cepljenja zajema posvetovanje s starši glede kontraindikacij, ki jih v navodilu za uporabo navaja proizvajalec cepiva. **Če zdravnik cepitelj otroka ni natančno pregledal oz. ni ugotavljal kontraindikacij na podlagi otrokove zdravstvene dokumentacije, navodil za uporabo cepiva in pogovora s starši, se cepljenje ne bi smelo opraviti.**

Člen 22. a med razloge za opustitev cepljenja šteje le medicinske razloge:

- alergije na sestavine cepiva
- resen nezaželen učinek cepiva po predhodnem odmerku istega cepiva
- bolezen ali zdravstveno stanje, ki je nezdržljivo s cepljenjem

Starši imajo prav tako kot zdravnik odgovornost do otroka, da ugotavljajo in opozorijo na ta stanja in tveganja, kar je seveda mogoče le, kadar se o njih ustrezno in konkretno informirajo. Zakon med razloge za opustitev cepljenja ne šteje **akutne bolezni ali vročinskih stanj**, toda vseeno pravi, da se **zaradi njih cepljenje začasno odloži**. Ta stanja so tudi v navodilih proizvajalcev cepiv praviloma navedena kot kontraindikacija.

»Če zdravnik, ki opravlja cepljenje, ugotovi, da obstajajo razlogi za opustitev cepljenja iz prvega odstavka tega člena, mora dati predlog za opustitev cepljenja, ki mora biti strokovno utemeljen in obrazložen.« Zdravnik je torej dolžan razloge skrbno ugotavljati in podati predlog za opustitev cepljenja, kadar v sodelovanju s starši take razloge odkrije. Zakon daje pravico vlaganja predloga za opustitev cepljenja tudi staršem oz. skrbnikom, vendar je to v prvi vrsti naloga zdravnika, ne staršev! Vlaganje predloga po starših je smiselno le, ko zdravnik noče napisati predloga za opustitev cepljenja, starše pa k temu sili zdravstveni inšpektor.

O predlogu za opustitev cepljenja po **členu 22. b** odloča Ministrstvo za zdravje, ki za mnenje zaprosi tričlansko Komisijo za cepljenje. Po **členu 22. c** mora Komisija za cepljenje zahtevo pozorno preučiti na podlagi dokumentacije. Starši oz. skrbniki smejo podati zahtevo za razgovor pred komisijo. Nato imajo starši, kot je odločilo Vrhovno sodišče, pravico do vročitve mnenja Komisije za cepljenje, imajo pa tudi pravico do ugovora nanj in pravico do zastavljanja dodatnih vprašanj z namenom razčiščevanja argumentov, ki so jih navedli kot razlog za opustitev cepljenja otroka. Komisija v svojem mnenju oceni, ali je predlog za opustitev cepljenja utemeljen ali ne. Po **členu 22. č** Minister za zdravje nato na podlagi mnenja Komisije izda **odločbo**, v kateri odloči in obrazloži, ali se cepljenje otroka »opusti« ali »ne opusti«. Zoper odločbo je dovoljen **upravni spor**, kar pomeni, da starši vložijo tožbo proti državi na pristojno Upravno sodišče, s katero lahko dokazujejo neustrezno vodenje postopkov, napačno ali pomanjkljivo ugotovljeno dejansko stanje in druge kršitve pravic v postopkih.

V Sloveniji po ZNB ni mogoče uveljavljati nobenih drugih razlogov za opustitev cepljenja razen medicinskih. Mnoge države poznajo ugovor vesti, filozofske in verske izjeme oz. oprostitev iz osebnih razlogov. **Oprostitev cepljenja iz osebnih razlogov** je Slovenija leta 2007 skoraj že uvedla, izvajala bi se s podpisom izjave o prevzemu odgovornosti, vendar je bil tedanji zakonski predlog nenadoma umaknjen (po tem, ko je bil že [naznanjen v medijih](#)).

Večina držav EU nima obveznega cepljenja (glej primerjavo o slovenskem in drugih sistemih, [vir 8](#) in [vir 9](#)), saj je cepljenje podrejeno **temeljni človekovi pravici odločanja o posegih v lastno telo** oz. v telo svojega otroka. V ZDA, ki se navajajo kot primerljiv obvezni sistem, so cepiva predpisana, toda niso obvezna, saj lahko starši skoraj v vseh zveznih državah poleg medicinskih oprostitev podajo pisno izjavo o ne-cepljenju iz osebnih razlogov, ki jo je država, vključno s sistemom javnega šolstva, dolžna upoštevati. Ne drži torej, da necepljeni otroci v ZDA ne smejo v šolo (glej [vir 6](#)). Po slovenski

zakonodaji **pravica do izobraževanja ni pogojena z obveznostjo cepljenja**. Zakon o vrtcih ob vstopu v vrtec zahteva predložitev potrdila pediatra, da je otrok zdrav; če otrok ni cepljen po programu, zdravnik morda na potrdilo to dejstvo navede kot informacijo, zavrnitev otroka na podlagi take informacije pa bi bila v nasprotju z zakonom in ustavo. V praksi mnogi zdravniki na zdravstvenem potrdilu za vpis otroka v vrtec dejansko navajajo informacije o cepilnem statusu otroka, toda to je v nasprotju z zakonodajo s področja varstva osebnih podatkov. Gre za občutljive osebne podatke, za zbiranje in obdelovanje katerih vrtci nimajo podlage v zakonu, enako nimajo zakonske podlage za posredovanje teh podatkov navzven niti pediatri.

Zakon o pacientovih pravicah (ZPacP; UL RS št. 15/2008) v 5. členu govori o pravici do samostojnega odločanja o zdravljenju. Cepljenje se kot invaziven medicinski poseg po tem zakonu lahko opravi le s privolitvijo. Cepljenje otroka se po 35. členu sme opraviti izključno tedaj, kadar ga dovolijo starši ali skrbniki.

V 20. členu, ki ureja obveščeno pacienta in pojasnilno dolžnost, je določeno, da moramo biti zaradi samostojnega odločanja o zdravljenju in pravice do sodelovanja v procesu zdravljenja obveščeni, med drugim, o zdravstvenem stanju in posledicah v zvezi z njim: t.j. o možnih tveganjih, stranskih učinkih, negativnih posledicah in drugih neprijetnostih, o pričakovanih koristih predlaganega medicinskega posega, vključno s posledicami njegove opustitve, pa tudi o drugačnih možnostih zdravljenja. Pojasnila mora odgovorni zdravnik podati **v neposrednem stiku, obzirno, na pacientu razumljiv način oz. skladno z individualnimi sposobnostmi sprejemanja informacij, v celoti in pravočasno**.

KONTRAINDIKACIJE: KDAJ OTROK NE SME BITI CEPLJEN

Seznami kontraindikacij – razlogov, zaradi katerih otrok nikakor ne bi smel prejeti cepiva – so precej obsežni (glej [navodila za uporabo cepiv](#)), vendar jih starši redko poznajo, ker jim zdravniki ne izročajo navodil za uporabo cepiv in ne opravljajo ustrezno svoje pojasnilne dolžnosti. Starši in zdravniki bi morali pri ugotavljanju kontraindikacij medsebojno sodelovati v korist otroka. Navajamo povzetek stanj, ko otrok ne sme biti cepljen. Zdravnik je dolžan posebno pozornost nameniti tudi več drugim pojavom, ki niso izrecno kontraindicirani, so pa tvegani, zato mora skrbno premisliti, ali je cepljenje za otroka v določenih okoliščinah varno ali ga je smiselno preložiti oz. opustiti.

DTaP-HiB-IPV Pri obveznem cepljenju proti davici, tetanusu, oslovskemu kašlju, hemofilusu influence B in otroški paralizi (trikrat v starosti 3-6 mesecev in enkrat pri 18 mesecih) proizvajalca cepiv, ki sta v uporabi v Sloveniji, navajata, da tega **cepiva ne sme prejeti otrok, ki:**

- je **alergičen (preobčutljiv) na katerokoli snov v cepivu** (pri tem je vedno težava, kako to ugotoviti npr. pri trimesečnem dojenčku) ali ki je imel po tem ali kateremkoli cepivu preobčutljivostne reakcije
- je **bolan s povišano temperaturo** (proizvajalec ob blažjih okužbah odločitev preloži na zdravnika oz. navede, da otrok ne sme biti cepljen, če je njegov **imunski sistem zaradi katerekoli bolezni oslabiljen**)
- jemlje **katerokoli zdravilo, ki lahko oslabi imunski sistem**
- je imel po predhodnem cepljenju s katerimkoli cepivom ali s komponento proti oslovskemu kašlju **kakršnekoli težave z živčevjem**; med težave nevrološkega izvora sodijo nespečnost, razdražljivost, dolgotrajen, kričeč jok, predvsem pa motnje in obolenja možganov (epilepsija, encefalopatija,...)
- je **preobčutljiv na snovi, dodane cepivom**: posebej so navedeni polisorbit 80, formaldehid, glutaraldehid, antibiotiki neomicin, streptomycin in polimiksin

Pri tem cepivu **mora zdravnik nameniti posebno pozornost in skrbno premisliti, ali cepiti otroka, ki:**

- je imel/ima kakršnokoli alergijo

- je imel **težave po predhodnem cepljenju** s tem ali drugim cepivom enakih komponent, še posebej visoko **temperaturo, kolaps** ali **šoku podobna stanja** (epizode zmanjšane odzivnosti oz. hipotonije), **neutolažljiv jok, napade/krče** (z vročino ali brez), **edeme** (otekline) nog
- ima nediagnosticirano ali napredujočo **bolezen možganov**, hujšo bolezen živčevja, znake sindroma Guillian-Barre (paraliza, nenormalne čutne zaznave), vnetje nadlaktnih živcev (bolečina ali paraliza v roki in rami), **epilepsijo, težave s krvavitvami** ali nastankom modric, **oslabljen imunski sistem**, HIV)
- jemlje zdravila, ki zavirajo imunski sistem, je nedavno prejel ali bo prejel drugo cepivo ali zdravilo (tudi brez recepta)
- še ni dopolnil dveh mesecev; posebej je na mestu **pozornost pri nedonošenčku**, zlasti če ob rojstvu ni imel razvitega **dihalnega sistema** (tveganje zastojev dihanja)

OMR Pri obveznem cepljenju proti ošpicam, mumpsu in rdečkam (pri 12 mesecih in pred vstopom v šolo) proizvajalca cepiv, ki sta v uporabi v Sloveniji, navajata, da **cepiva ne sme prejeti otrok, ki:**

- ima akutno bolezen s telesno temperaturo
- je alergičen na katerokoli sestavino tega cepiva, posebej na antibiotik neomicin
- je imel (ali kdo drug v družini) kdaj vročinske krče ali katerokoli bolezen osrednjega živčevja
- je imel kdajkoli alergijsko reakcijo na jajca ali živilo, ki jajca vsebuje (tveganje anafilaktičnega šoka)
- je po tem cepivu že utrpel nezaželene učinke, npr. **nagnjenost k podplutbam, krvavitve**, znižano število krvnih ploščic trombocitov, **neravnovesja v krvi, levkemijo, limfom** in sorodna obolenja
- ima **primarno ali pridobljeno imunsko pomanjkljivost**, HIV, tuberkulozo, prejema imunosupresivna zdravila ali kortikosteroide (tveganje se poveča zaradi slabega delovanja imunskega sistema); če ima **družinski član prirojeno imunsko pomanjkljivost**, pa mora biti pred cepljenjem dokazana imunska sposobnost otroka, ki naj bi ga cepili

Pri tem cepivu **mora zdravnik nameniti posebno pozornost in skrbno premisliti, ali cepiti otroka, ki:**

- ima osebno ali družinsko anamnezo nevroloških napadov (konvulzij) ali poškodb možganov
- je preobčutljiv na sestavino cepiva sorbitol oz. sadni sladkor fruktozo
- jemlje zdravila (tudi brez recepta)
- je mlajši od devetih mesecev

Hep B Pri obveznem cepljenju proti hepatitisu B (trikrat v starosti 5-7 let) proizvajalca cepiv, ki sta v uporabi v Sloveniji, navajata, da **cepiva ne sme prejeti otrok, ki:**

- ima aktivno bolezen ali okužbo
- je imel kakršnekoli zdravstvene težave po predhodnih cepljenjih ali **preobčutljivostne reakcije** na cepivo iste vrste, npr. **kožni izpuščaj, zasoplost, otekanje obraza ali jezika**
- je preobčutljiv na katero od sestavin cepiva, npr. polisorbit 20, formaldehid, kalijev tiocianat, lateks

Pri tem cepivu **mora zdravnik nameniti posebno pozornost in skrbno premisliti, ali cepiti otroka, ki:**

- je imel alergijo oz. preobčutljivost ali kakršnekoli zdravstvene težave po prejšnjih cepljenjih
- ima težave s krvavitvami
- je na dializi zaradi težav z ledvicami
- ima kakršnokoli bolezen, ki lahko prizadene imunski sistem
- ima težave z dihanjem, je rojen prezgodaj (pred ali v 28. tednu nosečnosti; tveganje motenj dihanja)

Po povzetih navedbah proizvajalcev cepiv je cepljenje otroka v nekaterih situacijah nedopustno ali so tveganja resnih nezaželenih učinkov tolikšna, da se cepljenje preloži ali opusti iz medicinskih razlogov. **Kadar starši ugotovijo, da zdravnik opisanih kontraindikacij ni skrbno ugotavljal, beležil in se o njih posvetoval tudi s starši, je to eden od razlogov, da se cepljenje otroka ne more varno izvesti.**

POJASNILNA DOLŽNOST ZDRAVNIKA: IDEALI IN PRAKSA

Zakon zdravnikom nalaga pojasnilno dolžnost, da morajo staršem pred vsakim cepljenjem podati vse informacije, potrebne za sprejetje odločitve o cepljenju otroka. To je nujno za **uresničevanje pravice do svobodnega odločanja** in za **veljavnost privolitve v poseg**. Čeprav ZNB predpisuje obveznost cepljenja otrok, to v nobenem pogledu ne zmanjšuje zdravnikove pojasnilne dolžnosti. To navaja tudi Inštitut za varovanje zdravja (IVZ) v dokumentu [Pojasnilna dolžnost](#), s katerim od leta 2011 zdravnike seznanja, kako jo pravilno izvajati. Dokument je nastal kot odziv na glasno opozarjanje staršev, da so prakse v pediatričnih ordinacijah že leta slabe, da se k cepljenju pristopa rutinsko, pojasnilno dolžnost pa se ne opravlja, kot je predpisana. **Kadar pediatri staršem ne podajo vseh potrebnih in celovitih informacij, je to eden od razlogov, da cepljenja njihovega otroka ni mogoče varno izvesti.**

Zdravnik je staršem pred cepljenjem dolžan:

- ✓ podati **razumljivo in temeljito pojasnilo** o načrtovanem cepljenju: proti katerim boleznim se cepi, s katerimi cepivi, s koliko odmerki, na katero mesto, kakšna je pričakovana učinkovitost cepiva (podrobne informacije bi moral zdravnik podati že na prvem sistematskem pregledu pri enem mesecu, a v praksi se staršem rutinsko izroča le knjižica o cepljenju)
- ✓ **informirati o boleznih**, proti katerim se cepi, o posledicah opustitve cepljenja (verjetnost, da otrok zboli, možni zapleti zaradi bolezni), pa tudi informacije **o načinu zdravljenja teh bolezni**, če do njih (kljub cepljenju) pride
- ✓ opozoriti **o možnih tveganjih in nezaželenih učinkih po cepljenju**; opis nezaželenih učinkov, ki se pojavljajo najpogosteje, toda nikakor ne samo teh, in navodila za ukrepanje ob pojavu hujših nezaželenih učinkov (v praksi se praviloma omenja le pogoste in blage stranske učinke, resnih pa ne, odgovori na zahtevnejša vprašanja staršev so običajno skopi ali jih ni)
- ✓ omogočiti vpogled ali izročiti **navodilo za uporabo cepiva**, ki je priloženo cepivu za starše, da bi starši navodilo lahko pred cepljenjem pozorno prebrali in se poučili o posegu, sestavinah, kontraindikacijah, opozorilih proizvajalca, možnih stranskih učinkih (v praksi se navodil ne izroča in o njihovi vsebini se staršev ne informira)
- ✓ pojasniti staršem **obstoj odškodninske odgovornosti** (kdo/kako odgovarja za škodo, ki lahko nastane za zdravje in življenje otroka zaradi negativnih posledic obveznega cepljenja)
- ✓ v pogovoru s starši izpolniti standardizirani **Presejalni vprašalnik** (glej [vir 4](#)); starši podajo mnenja, zadržke in informacije o zdravstvenem stanju otroka, kar se zabeleži v ta vprašalnik (v praksi se je doslej uporabljal izjemoma)
- ✓ upoštevati **ranljivost dojenčkov in staršev**, ko se znajdejo pred invazivnim posegom v telo (v praksi se na starše pogosto pritiska, počutijo se nelagodno, poročajo tudi o zastraševanju in grožnjah)

Zdravnik je po cepljenju dolžan:

- ✓ starše **seznaniti o varnem ravnanju po cepljenju**, predvsem, kaj storiti **v nujnih primerih** reakcije na cepivo, ki ogroža otrokovo življenje
- ✓ **zabeležiti neželene učinke** v zdravstveni karton in o njih **poročati Registru stranskih pojavov** na IVZ oz. na Javno agencijo za zdravila in medicinske pripomočke (JAZMP); to velja tudi, če stranski učinki časovno sovpadajo s cepljenjem in vzročno-posledična povezava ni raziskana

Zdravnik, ki cepi, mora pojasnilno dolžnost opraviti osebno. Ne more je preložiti na druge ali izvesti le s predajo pisnih gradiv, čeprav lahko pred cepljenjem starše usmerja tudi na dostopna gradiva.

IVZ poziva k partnerstvu in sodelovanju med starši in zdravniki, toda v praksi to večinoma deluje le, dokler starši ne postavljajo vprašanj o stranskih učinkih in posledicah cepljenja. Odnosi se lahko zaostrijo, kadar starši zaznajo reakcije in bolezni pri otroku otroka kot stranske učinke cepiv, a

pediatri to zanikajo (brez opravljenih preiskav), ne vpišejo v zdravstveni karton otroka in/ali ne prijavijo v javni register. Nekateri starši opozarjajo na nespoštljiv in pokroviteljski odnos: zdravnik si ne vzame časa za odgovore, starše graja (ali hvali kot majhne otroke), pridiga, navaja, da starši ne razumejo, ker nimajo medicinske izobrazbe, grozi s prijavo inšpektorju, ne da bi ustrezno opravil svojo pojasnilno dolžnost. IVZ pediatri takole poziva: »Odgovorimo na dodatna vprašanja in povprašamo, ali želijo starši še kakšno pojasnilo. Če je potrebno, ponovimo sporočila in priporočila.«

PRAVNI POSTOPKI

Čeprav si medicinske oblast prizadevajo, da bi odpravile resne probleme v praksi (glede opravljanja pojasnilne dolžnosti, ugotavljanja kontraindikacij, zaupanja), obvezni sistem favorizira pritisk nad starši namesto demokratičnih praks spoštovanja pacientovih pravic. **Starši so doslej cepljenja** v opisanih razmerah **upravičeno opuščali z argumenti**, da cepljenj ni mogoče izvesti zaradi tveganj za otroka:

- ker **zdravniki niso upoštevali svaril in bojzni staršev** (npr. zaradi predhodnih stranskih učinkov, bolezni pri otroku, sorojencih, v družini) in niso opravili **testiranj**, zaradi česar starši niso mogli pridobiti zagotovil, da je cepljenje za njihovega otroka varno
- ker zdravniki **stranskih učinkov po cepljenju niso zabeležili, prijavili in/ali raziskali**, čeprav so starši pojasnjevali in dokazovali, da je do njih prišlo
- ker **pojasnilna dolžnost ni bila opravljena**, saj zdravniki npr. niso odgovarjali na ustna ali pisna vprašanja staršev v zvezi s sestavinami cepiv, tveganji in stranskimi učinki
- ker so zdravniki **izvajali psihični pritisk** nad starši namesto pojasnilne dolžnosti

V večini primerov čaka starše, ki ne sprejmejo cepljenja svojih otrok, upravni postopek. Njegov potek je odvisen od primera do primera in ga ni mogoče posplošiti. Pravno ta postopke oriše članek [Možnosti za opustitev cepljenja](#). Večinoma gre za naslednje ukrepe in korake:

1. Kadar so **starši v dvomih**, da cepljenje za njihovega otroka ni varno, se o tem **spoštljivo pogovorijo s pediatrom**, ta v idealnih razmerah staršem prisluhne, brez groženj in pritiskov opravi svojo pojasnilno dolžnost in skupaj s starši ugotovi tveganja ter poišče rešitev.

2. Pediatr lahko **cepljenje otroka zamakne** ali poda **utemeljen predlog za opustitev cepljenja na Ministrstvo za zdravje**. Če pediatr predloga ne utemelji dobro, ga Komisija za cepljenje zavrne in edina pravna možnost ostane **upravni spor – tožba proti državi na Upravnem sodišču**, kjer starši dokazujejo napake in kršitve svojih pravic in okoliščine, zaradi katerih je cepljenje otroka tvegano.

3. Če **pediatr ne želi podati vloge za opustitev cepljenja** in predlaga, naj to storijo starši sami, v praksi ni realnih možnosti, da Komisija za cepljenje staršem ugodi. Starši se za ta korak ne odločajo, saj bi po bližnjici bi pristali pred edinim izhodom – tožbo na Upravnem sodišču.

4. Če starši dvomijo, tehtajo in pridobivajo informacije, obstaja možnost, da pediatr vseeno poda **prijavo na Zdravstveni inšpektorat (ZIRS)**. Nekateri pediatri zaradi etičnih zadržkov ne prijavljajo, večina pa starše sčasoma prijavi, češ da gre za »izmikanje ali zavračanje obveznega cepljenja«.

5. **Starši v postopku pred inšpektorjem** pisno zavrnejo očitke o izmikanju ali zavračanju ter navedejo okoliščine, zaradi katerih menijo, da cepljenje za njihovega otroka ni varno. Če ocenijo, da pediatr ni ustrezno opravil pojasnilne dolžnosti in pregledov pri otroku, lahko **starši pediatra oz. zdravstveno ustanovo, v kateri je ta zaposlen, in njeno odgovorno osebo, tudi sami prijavijo na ZIRS** zaradi

navedenih kršitev in drugih prekrškov po ZNB in ZPacP. Donedavno pediatri niso bili vajeni, da bo inšpektor pregledoval tudi njih, zdaj pa se za ta korak odloči veliko staršev.

6. Starši se morajo **dosledno odzivati na uradno pošto ZIRS v predpisanih rokih**, sicer jim ZIRS lahko naloži denarne kazni. V tej fazi se starši posvetujejo z nevladnimi organizacijami.

7. Inšpektorji ZIRS v zadnjem času na ugovor (in/ali prijavo) staršev, da pojasnilna dolžnost zdravnika ni bila opravljena, **postopek prekinejo** in odločanje o tem, ali je bila pojasnilna dolžnost (korektno) opravljena, prepustijo Ministrstvu za zdravje. Glede na odločitev Ministrstva, ali je bila pojasnilna dolžnost opravljena ali ne, bo ZIRS po dokončnosti oz. pravnomočnosti odločbe postopek nadaljeval. **Dejstvo je, da ne more biti ne prekrška in ne kazni, če niso bili izpolnjeni osnovni pogoji za izvedbo cepljenja in veljavno privolitev v cepljenje, to je korektno opravljena pojasnilna dolžnost.**

8. Inšpektor ZIRS staršem največkrat predpiše **rok, v katerem morajo podati vlogo za opustitev cepljenja na Ministrstvo za zdravje. Komisija za cepljenje** poda **negativno mnenje**, na katerega se starši pritožijo. Zahtevajo lahko razgovor pred komisijo. **Ministrstvo nato izda odločbo, da se cepljenje »opusti« ali »ne opusti«.** Tedaj se starši nemudoma posvetujejo s predstavniki nevladnih organizacij in pravniki, ki s temi organizacijami sodelujejo.

9. Na negativno odločbo Ministrstva za zdravje imajo starši 30 dni časa **začeti upravni spor – vložiti tožbo proti državi**. Če tega ne storijo, odločba postane pravnomočna, pravice do pritožbe več ni in država začne starše v izvršilnem postopku prisiljevati k cepljenju, z denarnimi kaznimi za oba starša, ki so naraščajoče in zaporedne.

10. Pred vložitvijo **tožbe proti državi** večina staršev potrebuje **pomoč nevladnih organizacij in z njimi povezanih odvetnikov**, nastanejo določeni stroški, ki jih sodišče ob dobljeni tožbi povrne. Večino tožbenih zahtevkov proti državi so starši doslej dobili. Tedaj sodišče odločbo Ministrstva razveljavi in postopek vrne na začetek (kjer se lahko ustavi ali obnovi).

11. Če starši tožbo izgubijo, obstaja **možnost pritožbe na drugostopenjsko**, Vrhovno sodišče, prek odvetnika. Postopek se lahko vodi **do Ustavnega sodišča ali tudi Evropskega sodišča za človekove pravice**; sodne prakse še ni. Nekateri starši se pripravljajo na sprožitev postopka pred Evropskim sodiščem za človekove pravice, da bi opozorili na represijo slovenskega sistema obveznega cepljenja.

KAJ LAHKO STARŠI UKRENEJO, DA ZAVARUJEJO SVOJE OTROKE IN SVOJE PRAVICE

1. Ne-izrekanje

Pravica staršev je, da se ne izrekajo in ne podpisujejo dokumentov, iz katerih bi bilo mogoče sklepati, da cepljenje odklanjajo. Po 4. točki **57. člena ZNB** se z globo namreč kaznuje prekršek izmikanja ali onemogočanja obveznega cepljenja. Starši, ki pridobivajo informacije o tveganjih in vplivih na zdravje ali za življenje svojega otroka, posebej če je ta že utrpel stranske učinke, ne morejo biti upravičeno obtoženi izmikanja ali onemogočanja cepljenja. Pomembno pa je, da o svojih pomislekih pridobijo strokovne odgovore, druga mnenja, morda predlagajo testiranja, z otrokovim zdravnikom izmenjajo ustna in pisna mnenja o možnih rešitvah.

2. Pravne poti so osebne in individualne

Starši uberejo glede na okoliščine (zdravstvene težave otroka in družine, posledice po cepljenju idr.) najrazličnejše poti pri dokazovanju, da bi se moralo cepljenje otroka opustiti. Nekateri starši se dogovorijo za odlog (ni neobičajno, če se cepljenje postopno odlaga nekaj mesecev ali tudi nekaj let),

drugi začno komunicirati o postopkih opustitve (ustno in največkrat pisno). Nekateri pediatri izvedejo preiskave imunskega sistema, alergij na sestavine cepiv in druga testiranja. Drugi, zaradi stranskih učinkov cepiv, tehtajo predvsem tveganja, da pri otroku po vnosu cepiva ne bo prišlo do (novih) zapletov. Zdravniki včasih predlagajo cepljenje pod nadzorom v bolnišnici, kar ne odpravi tveganj resnih stranskih učinkov, ampak omogoči prisotnost najširšega nabora urgentnih ukrepov, če bi do takih pojavov prišlo. Pot je v veliki meri odvisna tudi od zaupnosti/napetosti odnosov med starši in pediatri in od »politike prijavljanja«, ki jo ima določen zdravnik oz. ambulanta.

3. Ravnanje pred prijavo na ZIRS in po njej

Zaskrbljeni starši želijo v interesu otroka (ustno in pisno) pridobiti odgovore glede reakcij, bolezni in alergij, vpliva bolezni v družini na tveganja pri otroku in glede reakcij na cepiva v ožji družini (za nevrološke in nekatere druge bolezni je relevantno tudi širše sorodstvo). Starši želijo dobiti informacije tudi o varnosti sestavin cepiv za svojega otroka, saj tveganja niso enaka za vse otroke. Pred napovedano prijavo na ZIRS se posvetujejo s starši, ki že imajo izkušnje v postopkih. Stike navežejo prek nevladnih organizacij in družabnih omrežij ([vir 11](#) in [vir 12](#)).

4. Obiski pri zdravniku

Kadar otrok zboli in skupaj s starši obiše zdravnika, praviloma pogovor ne teče o cepljenju, zdravnik se mora posvetiti otrokovim zdravstvenim težavam. Če ni tako, lahko starši prijazno vztrajajo, da zdaj ni pravi čas za pogovor o cepljenju. Nekateri starši se o tem pogovorijo na sistematskih pregledih, drugi pa rutinskih pregledov ne obiskujejo redno ali sploh ne, saj so ti pregledi obveza države, za udeležence pa so pravica. Ponovimo, da je **pravica do zdravstvene oskrbe ena temeljnih otrokovih pravic**, ki jo lahko skrbno izvajamo pri medicinskih strokovnjakih po svoji izbiri. Starši necepljenih otrok, ki rutinsko ne obiskujejo ambulant oz. v nujnih primerih – tipični primer je urgentni obisk ob poškodbi otroka –, pojasnijo, da otrokovo pravico do zdravja brez težav uresničujejo prek medicinskih strokovnjakov v Sloveniji in/ali tujini (prek specialistov, s katerimi so že navezali stike, prek holističnih pediatrov, antropozofskih pediatrov, naturopatskih in homeopatskih zdravnikov, ki so vsi doktorji medicine). Nekatere družine dodatno obiskujejo tudi strokovnjake komplementarne in alternativne medicine. Del staršev s svojimi otroci obiskuje pediatrične ambulante v tujini (predvsem v Avstriji), saj tam pritiska na cepljenje, kot ga doživljajo v Sloveniji, ni. V zadnjem času so v Sloveniji znani nekateri primeri, ko so pediatri obvestili Center za socialno delo (CSD), če starši otrok niso vodili na sistematske preglede na območju svojega bivališča, vendar se je ugotovilo, da gre za starše, ki popolnoma primerno skrbijo za zdravje svojega otroka, in da socialni delavci nimajo pristojnosti poseganja v odločitve v zvezi s cepljenjem in rutinskimi zdravstvenimi pregledi.

5. Možnost menjave pediatra

Kadar pediater otroke prijavi na ZIRS, se odnosi s starši pogosto zaostrijo, še posebej, kadar so starši seznanjeni s pravnimi mnenji, da zakon pediatrom izrecno ne nalaga obveznosti prijavljanja. Če tudi starši vložijo prijavo proti pediatru oz. zdravstveni ustanovi zaradi kršitev po ZPacP in ZNB, se zaupanje neredko povsem poruši. Starši, ki ne morejo sodelovati s pediatrom, ki jih je prijavil, iščejo zamenjavo. Pediater na drugi strani necepljenega otroka ne more kar odsloviti, ampak mora skrajno odločitev, kakršna je zavrnitev pacienta, izpeljati po predpisih in jo ustrezno pisno utemeljiti.

SOOČENJE S PRITISKI, GROŽNJAMI, ŠIKANIRANJEM IN OČITKI O NEETIČNOSTI

Starši poročajo, da jih zdravniki in drugi zdravstveni delavci zastrašujejo in jim na razne načine grozijo, prihaja lahko od šikaniranja, postavljanja pred vrata, neredki so očitki staršem, da »parazitirajo na čredni imunosti«. Taka komunikacija je neprimerna in nesprejemljiva ter **v nasprotju z Zakonom o pacientovih pravicah**. Starši imajo **pravico do pritožbe**, da bi preprečili nadaljnje pritiske.

Starši (ti so v odnosu do zdravnika v podrejenem položaju) se na neustrezno obravnavo pogosto ne zmorejo ustrezno odzvati takoj. O neprimernem ravnanju premislijo šele doma. V naslednjih dneh lahko **zdravnika pisno seznanijo, da jih je tak odnos prizadel** in da pritiskov ne sprejemajo. V 15 dneh je mogoče pisno **podati tudi pritožbo zaradi kršitve pacientovih pravic na ustrezen organ** (pristojno osebo izvajalca zdravstvenih storitev, na podlagi pacientove pisne ali ustne zahteve). **Taka pisma in pritožbe so dokazno gradivo v nadaljnjih postopkih.**

Nevladne organizacije beležijo vrsto primerov, ko so starši opozarjali zdravnike na tveganja, prosili za odlog ali opustitev cepljenja (o zdravju in imunskem sistemu svojega otroka so imeli najpopolnejše informacije), **zdravnik staršev ni poslušal, otrok pa je nato utrpel resne posledice.** Tako ravnanje zdravnika je etično sporno. **Zaskrbljenim staršem ni treba podlegati pritiskom in grožnjam – ob vsem, kar vedo in čutijo glede svojega otroka, imajo dolžnost in pravico opozarjati na tveganja vseh posegov in jih utemeljevati. Za svojega otroka in njegovo zdravje so odgovorni sami.**

Zdravnik, ki otroka redko vidi (pogosto le nekaj minut pred cepljenjem), ki ni preveril kontraindikacij in opravil pojasnilne dolžnosti in/ali potrebnih preiskav, ki ni zabeležil in preučil stranskih učinkov po prejšnjih cepljenjih, **nima celovite slike o zdravju otroka** in o invazivnem posegu ne more odločati brez zadržkov. Pomanjkanja informacij ne bi smel kompenzirati s pritiski, grožnjami ali obtožbami, da se starši cepljenju nezakonito izmikajo.

Zdravnik nima pravice obtoževati staršev, da »parazitirajo na čredni imunosti«, saj ne obstajajo znanstvene študije, ki bi dokazale, kaj natanko **»čredna imunost«** je, kako in ali sploh deluje. Tudi starši otrok, ki iz določenega razloga niso cepljeni, plačujejo davke in financirajo zdravstveni sistem, ki ga uporabljajo, hkrati pa imajo pravice in odgovornosti v zvezi z zdravjem svojih otrok. **Neetično in nezakonito je pritiskati in zahtevati nadaljnje cepljenje otroka, kadar so starši v dvomih ali če je otroka cepivo že poškodovalo (pa stranski učinki morda niso bili ustrezno zabeleženi in raziskani).**

POVZETEK

Pediatr **ne sme** cepiti, dokler ustrezno ne opravi svoje pojasnilne dolžnosti in dokler od staršev ne dobi jasne **PRIVOLITVE** za poseg cepljenja, k temu ga zavezuje zakon.

Pojasnilno dolžnost mora opraviti cepitelj **OSEBNO**; ne more je preložiti na drugega, staršev ne more preusmeriti na spletno stran IVZ ali poslati k območnemu koordinatorju ZZV, da bi to opravil namesto njega. Prav tako noben izročeni papir ne pomeni opravljene pojasnilne dolžnosti.

Zakon o pacientovih pravicah staršem **daje pravico odločanja o vseh medicinskih posegih** zase in za svoje otroke. Odločitev v zvezi s cepljenjem bi morala biti sprejeta ob dostopnosti vseh potrebnih informacij, skrbno in odgovorno. Ker je cepljenje v Sloveniji obvezno in zakon predvideva globe, starši **cepljenja ne morejo zavrniti**, ne da bi ob tem utemeljevali svoje razloge.

Starši ničesar ne podpisujejo. Nihče nima pravice zahtevati kakršnegakoli pisnega potrjevanja ali izrekanja o odklanjanju cepljenja. To starše bremeni v nadaljnjih postopkih. Zdravnika, ki to zahteva, lahko vprašajo, ali bi sam podpisal in prevzel odgovornost, da otrok ne bo utrpel resnih stranskih učinkov in posledic na zdravju. Na to zdravnik ne bo pristal in mu ni treba – za posledice obveznega cepljenja ne odgovarja (odgovornost namesto njega prevzema država).

Ni res, da necepljeni otroci ne morejo obiskovati vrtca ali šole. Ta trditev je brez podlage v katerem koli slovenskem zakonu. Gre za enega od načinov pritiska.

Malo verjetno je, da bodo starši plačevali kazni, če se bodo v postopkih ustrezno odzivali, vendar morajo **v predvidenih rokih izkoristiti vsa pravna sredstva**. S plačilom kazni/globe opustitve cepljenja ni mogoče doseči; kazni bi se zgolj ponavljale in poviševale.

INFORMIRANJE O BOLEZNIH. Za starše otrok, ki so že utrpeli posledice po cepljenju, je ne-cepljenje lahko manj tvegano od cepljenja. Vsak starš se mora poučiti, kakšna so v njegovem primeru tveganja, da bo otrok dobil določeno bolezen, kakšne so potrebe in možnosti zdravljenja otroka in kako z vidika otrokovega zdravja varno ravnati, če bo zbolel. Verodostojne informacije o ravnanju ob boleznih bi morali pridobiti vsi starši, ne glede na cepilni status otroka; obvezni sistem to pravico krši in staršev ne informira.

V stiski se lahko starši obrnete na skupino [SOS – Starši obveščamo Slovenijo](#). Povežite se še z drugimi starši, izmenjujte si informacije in izkušnje. Podprite nevladne organizacije in gibanja, ki si prizadevajo za informirano odločanje o cepljenju otrok brez represivnih ukrepov države.

Viri in priporočeno branje

1. **Možnosti za opustitev cepljenja** (pravni članek, avtor Jure Pogačnik, univ. dipl. prav.)
2. <http://www.zazdravje.net/razkrivamo.asp?art=433>
3. **Zakon o nalezljivih boleznih** (ZNB-UPB1, UL RS št. 33/2006)
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200633&stevilka=1348>
4. **Zakon o pacientovih pravicah** (ZPac, UL RS št. 15/2008)
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?stevilka=455&urlid=200815>
5. **Pojasnilna dolžnost**, Inštitut za varovanje zdravja (podroben opis postopkov in dolžnosti, ki jih morajo pred cepljenjem izvajati pediatri in drugi cepitelji) <http://img.ivz.si/janez/2046-5482.pdf>
6. **Cepljenje otrok nič več obvezno?** MMC RTV Slovenija, 16. avgust 2007 (neuspešen poskus sprememb zakona v letu 2007) <http://www.rtvlo.si/slovenija/cepljenje-otrok-nic-vec-obvezno/75059>
7. **No Shots, No School, Not Really.** NVIC, 2011 (ne drži, da šole v ZDA ne sprejemajo necepljenih otrok)
<http://www.nvic.org/NVIC-Vaccine-News/July-2011/No-Shots,-No-School,-Not-Really-.aspx>
8. **Navodila za uporabo cepiv – viri, primerjave, pojasnila** (vpogled v kontraindikacije – kdaj otrok ne sme biti cepljen) <http://www.sos-cepiva.si/navodila.html>
9. **O sistemu obveznega cepljenja v Sloveniji** (in primerjava z drugimi državami)
<http://www.sos-cepiva.si/dokumenti/SistemObvCepljVSlo.pdf>
10. **Survey on Vaccinations in Europe: Adverse Effects, Epidemiology, Laws** (European Forum of Vaccine Vigilance): <http://efvv.eu/images/English.pdf>
11. **Iluzije o cepivih**, Tetyana Obukhanych, imunologinja (14. poglavje: Sprejemanje odločitve o cepljenju)
<https://sites.google.com/site/iluzijeocepivih/poglavja/14-poglavje>
12. **Starševska posvetovalna skupina SOS – Starši obveščamo Slovenijo**
www.sos-cepiva.si in <http://www.facebook.com/groups/553484078011419#!/groups/sos.cepiva.si/>
13. **Mit o čredni imunosti: »Če je cepljenih dovolj ljudi, bo bolezen izumrla«** http://www.sos-cepiva.si/dokumenti/130311_00023_DEJNI_PREVOD_KNJIGE_WendyLydal_RaisingVaccineFreeChild.pdf

©SOS – Starši obveščamo Slovenijo

7. april 2013 – Svetovni dan zdravja

www.sos-cepiva.si

starsi.obvescamo@gmail.com